

Jasnovidnost a myšlení. Symbolická řeč.

Esoterici a exoterici ve školách zasvěcenců. (10. 10. 1915)

Rudolf Steiner

Milí přátelé,

jestliže vezmete takové výklady, jaké jsme pěstovali v poslední době, pak nahlédnete, jak nyní vládne materialistický světový názor a materialistické myšlení nikoli z lidské libovůle, nýbrž jaksí z dějinné nutnosti.

Kdo zná vývoj lidstva vzhledem k jeho duchovním záležitostem, ten ví, že všechna dřívější staletí a tisíciletí ukazovala v podstatě vzato větší účast lidstva na duchovním životě, nežli poslední čtyři až pět staletí. Víme, s jakým všeobecným jevem to souvisí. Víme, že docela původně ve vývoji Země mělo lidstvo dědictví staré měsíční jasnovidnosti. Můžeme si také učinit představu o tom, že v prvních dobách pozemského vývoje byla tato stará jasnovidnost velice významná, velice živá, takže lidé mohli tehdy neobyčejně mnoho duchovně přehlédnout. Pak se stará jasnovidnost zmenšovala a zmenšovala, nastaly časy, kdy pro velkou většinu lidí zmizela schopnost nahlížet do duchovního světa a nastala doba, kdy pro lidský duševní vývoj nastoupilo jako náhrada mystérium Golgaty. Ale stále ještě zůstal určitý zbytek starých lidských duševních schopností, a tento zbytek najdeme, když obrátíme pohled například na to, čím byla přírodní věda až do 14., 15. století, ba také ještě do 16., 17. století. Neboť tato přírodní věda byla něčím docela jiným, nežli dnešní přírodní věda; byla to přírodní věda, která ještě zčásti - i když ne se zřetelnou imaginační jasnovidností - přece jen mohla počítat se zbytky starých inspirací a intuicí, jež pak byly zpracovávány alchymisty.

Takový alchymista, jestliže byl poctivý a nešel za sobeckým ziskem, pracoval v určitém ohledu ještě se starými inspiracemi a intuicemi. Když dělal vnější úkony, působily v něm - třebaže ne se silným věděním - přece jen ještě staré zbytky jasnovidnosti. Ale stále menší byl počet lidí, kteří měli takové staré jasnovidné zbytky. Často jsem již naznačil, že tyto jasnovidné zbytky lze dnes velmi snadno vyzvednout z lidské mysli v atavistické vizionářské jasnovidnosti. Ukázali jsme nejružnějším způsobem, jak v naší době může tato atavisticko-vizionářská jasnovidnost vy stoupit.

Ze všeho toho vám vyplyne, že čím více se blížíme ve vývoji lidstva naší době, tím více máme přece co činit s ubýváním starých duševních sil a se vzházením takových sklonů lidské duše, které směřují více k pozorování vnějšího smyslového světa. Zvolna se to připravovalo, a v 19. století, právě uprostřed 19. století, to dosáhlo svého vrcholu. Třebaže je to dnes ještě málo zřejmé člověku, který se těmito věcmi méně zaměřuje, bude zřejmé člověku budoucnosti, že skutečně vzhledem k materialistickým sklonům byla polovina 19. století vrcholem. Tu se vyvíjely nejsilnější materialistické sklony. Ale každý sklon má zároveň za následek, že se vytvářejí jisté talenty, a to velké, to mohutné, co se vytvořilo v materialistických vědeckých metodách, to pochází právě z toho, že se tehdy vynořily tyto sklony duše, držet se vnějšího smyslového světa.

Ale to, co bylo právě udáno jaksí jako vývojová chvíle lidstva, musíme si myslet doprovázeno jiným jevem. Když se v duchu přenesete do pravěkých dob duchovního vývoje lidstva, tedy najdete, že lidé byli tehdy zvláště vzhledem k duchovnímu věděním v poměrně šťastném postavení. Většina, téměř všichni lidé věděli o duchovním světě bezprostředním nazíráním. Jako mají dnešní lidé vjemy nerostů, rostlin a zvířat, jako vědí o tónech a barvách, tak věděli tito lidé o duchovním světě. Věděli docela konkrétně o tomto duchovním světě, takže v dávných dobách nebylo vlastně nikoho, kdo by v době, kdy plně bdělé vědomí bylo pro vnější svět spánkem nebo sněním utlumeno, neměl spojení s mrtvými, kteří mu v životě stáli blízko. Lidé se mohli během bdělého stavu stýkat s živými a za stavu spánku nebo sněním s mrtvými. Nějaká nauka o tom, že existuje nesmrtelnost duše, byla by v pravěku lidstva zbytečnou věcí, jakoby dnes bylo přirozeně zbytečnou věcí dokazovat, že existují rostliny. Představte si, jak by to bylo, kdyby chtěl dnes někdo dokazovat, že existují rostliny. Ale tak by to bývalo bylo

v pravěku, kdyby někdo byl chtěl dokazovat, že existuje duševní život také po smrti.

Tato schopnost, žít pospolu s duchovním světem, se v lidstvu zvolna ztratila. Jistěže zde byli vždycky jednotlivci, kteří využili příležitosti, jež byla lidstvu ještě dána, aby vypěstovali zvláštní jasnovidnost. Ale i to se stávalo stále obtížnějším. Jak se vytvářelo v dávných dobách zvláštní jasnozření? Hleďte, když se dnes vřele propracovává například filosofie Platónova, nebo to, co je po ruce z filosofie Herakleitovy, tedy tyto filosofie, zvláště starší řecké filosofie, pak se musejí brát docela jinak, nežli filosofie pozdější doby. Zkuste jednou číst první kapitolu knihy „Záhady filosofie“, kde jsem vylíčil, jak tito staří filosofové - Thalcs a Parmenides, Anaximenes a Herakleitos - ještě souvisí se svým temperamentem. To nebylo dosud vylíčeno; to je poprvé vylíčeno v mé knize „Záhady filosofie“. Bude to tedy potřebovat ještě dlouhou dobu, než se tomu uvěří, ale to nevadí. Až k Platónovi máme pocit, že filosofie, jež se tu poskytuje, uchvacuje celého člověka. To přestává u Aristotela; u něho máme pocit, že máme co činit s učnou, učeneckou filosofií. Proto patří ještě něco více k tomu, rozumět Platónovi, nežli co dnešní filosof dovede obyčejně použít. Odtud také pochází, že mezi Platónem a Aristotelem je mezera. Aristoteles je už učencem v novějším smyslu, Plátón je poslední filosof ve starém řeckém smyslu. On je filosof, který má ještě něco z živých pojmů. Pokud má člověk takovou filosofii, neztrácí se souvislost s duchovním světem, a ta se pěstovala dále dlouho až do středověku. Středověk nevytvářel filosofii dále, nýbrž převzal aristotelskou filosofii a udělal vzhledem ke své době dobře, že tuto aristotelskou filosofii až do určité doby prostě přejímal. Také platónská filosofie byla převzata.

Dokud v dávných dobách byly aspoň vlohy k jistému jasnozření, tu se dělo něco velmi významného, když lidé nechali tuto filosofii na sebe působit. Dnes působí filosofie jenom na hlavu, jenom na myšlení. Proto se mnozí vyhýbají filosofii, protože myšlení nemilují, a zvláště proto, že neposkytuje žádné senzacce, nechtějí filosofii studovat. Ale stará filosofie, přijatá do lidské duše, oplodňovala ještě svou větší živou mocí zachované zbytky jasnovidných vloh. Takovou filosofií byla ještě platónská, dokonce i aristotelská. Ty nebyly ještě tak abstraktní, jako dnešní filosofie, oplodňovaly ještě duševní vlohy. A tak se stávalo, že lidé, kteří se oddávali filosofii, oplodňovali vlohy, klesající jinak pod úroveň vědomí. Tak vznikali jasnovidci. A protože to, čemu se lidé museli učit o fyzickém světě - také filosofie - mělo význam jenom pro fyzickou úroveň, ale nabývalo to stále více na významu, vzdalovali se lidé více a více od zbytku dávného jasnozření. Bylo stále obtížnější stát se jasnovidcem. To bude možné teprve tehdy, až nová metoda, jejíž počátek byl učiněn spisem „Jak dosáhnout poznání vyšších světů?“ objeví se lidstvu přijatelnou. Vidíte, že nejprve to jde vesměs dolů, aby se dospělo k materialistickému období, které má svůj vrchol, mohlo by se také říci nejnižší bod. uprostřed 19. století. Je jisté, že se poměry stávají stále obtížnějšími, ale nesmějí se jaksi přetrhnout vlákna s dřívějšími vývojovými podněty lidstva. Jestliže si nakreslíme linii, jak se jasnozření vyvíjelo, pak je to takto:

Střed 19. století

Zde (linie a) existuje jasnozření ještě v plném květu, mizí stále víc a více; zde dole máme polovinu 19. století - nejhlubší bod, a odtud by to zase muselo jít vzhůru.

Ale když vezmeme nyní *rozumění* duchovnímu světu - tu je rozumění duchovnímu světu něco jiného nežli jasnozření. Tak jako je věda pro svět něčím jiným, nežli pouhé smyslové vnímání, tak je jasnovidnost něco jiného, nežli rozumění viděnému. A tak v nejstarších dobách spokojovali se lidé větším dílem viděním, takže vůbec nepřišli k tomu, aby mnoho přemýšleli; ve svém jasno- zření měli všechno dáno. Ale stále více a více vzcházelo také myšlení. Takže na výše uvedeném nákresu je nakreslena linie vidění, zření (a-b) a linie myšlení (c-d).

V dávných dobách vidění je člověk zaměstnán svým viděním, myšlení tu leží jaksí v podvědomí duše. Staří jasnovidci nemyslí. Všechno je jim bezprostředně dáno jejich viděním. To byla doba rozkvětu v kultuře indické, perské, egyptsko-chaldejské, a také v docela staré kultuře řecké. Doba rozkvětu, kdy v lidské duši ještě docela svěží myšlení se zasubovalo se zřením. Tu nebylo myšlení ještě tak vymyšlené jako v naší době. Tu měli lidé několik velkých obsáhlých pojmů a k tomu zření. Něco takového bylo, ačkoli zde již zeslabeno, například zvláště domovem u jasnovidců, kteří založili samothrácká mystéria a v nich sloužili. Velká, monumentální nauka o čtyřech bozích Kabirech: Axieros, Axiokersos, Axiokersa a Kadmillos, jež kdysi existovala na thráckém ostrově Samos. Byla taková, že ten, kdo do ní byl zasvěcen, dostal několik velkých pojmů a s nimi mohl pak spojit to, co zde ještě bylo z výsledků dávného jasnozření. Snad budeme moci i takovéto věci ještě jednou přesněji vylíčit.

Proto vidíme klesat jasnovidnost pod práh vědomí. Bylo stále obtížnější vyzvednout jasnovidnost z hlubin duše. Ale přirozeně bylo možno podržet ještě několik pojmů, dokonce je dále vytvářet, a tak vzešla konečně doba, kdy existovali zasvěcenci, kteří nemuseli nutně být vidci; všimněte si dobře: zasvěcenci, kteří nemuseli nutně být jasnovidci.

Na různých místech, kde měli tito zasvěcenci sdružení, ve školách zasvěcenců, přijímalo se jednoduše to, co bylo zčásti uchováno ze starých dob, o čem tedy se mohlo říci, že to viděli staří jasnovidci. Zčásti přijímalo se také to, co mohlo být vyzvednuto lidmi, kteří měli ještě atavistické vlohy jasnovidné. O tom se lidé přesvědčovali zčásti historickým podáním, zčásti pokusy. A postupně bylo v těchto sdruženích stále méně lidí, kteří mohli ještě pohlížet do duchovního světa, a stále více takových lidí, kteří měli teorii o duchovním světě a vyjadřovali ji v symbolech a podobně.

Přemýšlejte jen jednou o tom, co z toho muselo vzniknout v době kolem poloviny 19. století, kdy materialistické sklony lidí dospěly do nejhlubšího bodu. Byli tehdy ovšem lidé, kteří věděli, co je v duchovním světě, kteří však duchovní svět nikdy neviděli. Ba právě nej význačnější vědoci v 19. století byli takoví lidé, kteří vlastně docela nic neviděli z duchovního světa, ale kteří věděli, že je duchovní svět, a kteří mohli přemýšlet o duchovním světě, kteří také mohli najít nové pravdy pomocí jistých metod, pomocí jisté symboliky, které byly ve staré tradici uchovány.

Jestliže například nakreslíme člověka - abychom řekli jenom jeden příklad - tedy nemůžeme nic zvláštního z toho získat, když na obraz pohlížíme. Ale když nakreslíme lidskou podobu se lví hlavou a jinou lidskou podobu s býčí hlavou, pak může ten, kdo se naučil takové věci vykládat, vybrat si velmi mnoho z takového symbolického znázornění. Neboť když namalujeme býka s lidskou hlavou, tedy může ten, kdo je do takových věcí zasvěcen, poznat z toho velmi mnoho.

Takové symboly se velmi mnoho kreslily a byla vážná sdružení, u kterých bylo možno se naučit symbolické řeči, o které nechci říci více, nežli jsem řekl, poněvadž školy zasvěcenců tyto symboly velmi přísně střežily a nesdčlovaly nikomu, kdo se nezavázal o těchto věcech mlčet. Člověk potřeboval, aby byl dobrým vědoucím, vůbec jen tuto symbolickou řeč, to je jisté symbolické písmo. Takový byl tedy stav uprostřed 19. století, že všeobecné lidstvo, právě civilizované lidstvo, mělo hluboko v podvědomí všecko zření duchovna, ale že toto lidstvo mělo jenom materialistické sklony. Ale byl velký počet lidí, kteří věděli, že je duchovní svět, kteří věděli, že tak, jako jsme obklopeni vzduchem, jsme obklopeni duchovním světem. Ale tito lidé byli zároveň obtíženi určitou zodpovědností, neboť nemohli odkázat na žádnou bezprostředně existující schopnost, aby ukázali, že je duchovní svět, a přece nechtěli svět venku nechat zapadnout do jeho materialistických sklonů. Tak stáli ti, kdo byli zasvěceni, v 19. století v docela zvláštní situaci, že si museli říci: Máme nadále uchovávat jen v úzkých kruzích, v kruzích sdružení to, co je předáno ze starých dob. a máme přihlížet,

jak celé lidstvo se svou kulturou a filosofií zapadá do materialismu? Máme tu jen přihlížet? *Nesměli naprosto přihlížet*, zvláště ne ti, kdo brali věci docela vážně. A tak se tedy také stalo, že v polovině 19. století mezi lidmi, kteří byli zasvěceni, slova *esoterik* a *exoterik*, když byli mezi sebou, dostala význam odchylný od významu dřívějšího. Právě okultisté se rozdělili na dvě strany, na esoteriky a exoteriky. Exoterici přirovnávali se ke stranám sedícím v parlamentech vlevo a esoterikové ke stranám sedícím vpravo. Esoterici byli totiž ti, kteří chtěli dále setrvávat na přísném stanovisku, nepustit do veřejnosti nic z toho, co je svátými převzatým věděním, a nepustit do veřejnosti nic z toho, co by u myslícího člověka mohlo vést ke vniknutí do symbolické řeči. Esoterici byli tedy jaksi konzervativci mezi okultisty. Můžeme se ptát, kdopak jsou exoterici. To jsou vlastně ti, kdo chtějí část esoterického vědění učinit exoterickým. V podstatě nebyli exoterici nic jiného, nežli esoterici, jenže byli ochotni poslechnout svého citu zodpovědnosti a uveřejnit část esoterického vědění. Ba, z toho vzešla tehdy obšírná diskuse, o které ovšem vnější svět nic neví, ale která byla právě zvláště silná uprostřed 19. století. Opravdu mnohem silnější, nežli spory v parlamentech mezi konzervativci a svobodomyšlnými, byly spory a diskuse mezi esoteriky a exoteriky. Esoterici stavěli se na stanovisko mluvit něco o duchovním světě, předat vědění o duchovním světě jenom těm, kdo by chtěli převzít nejpřísnější povinnost mlčení a náležet k nějaké společnosti. Exoterici říkali: Touto cestou zapadnou lidé, kteří se nepřipojí k nějaké takové společnosti, k nějakému takovému svazu, do materialismu. A nyní navrhli exoterici cestu - a mohu vám to dnes říci, že cestou, kterou tehdy navrhli exoterici, jdeme dnes my. Cesta, kterou my dnes jdeme, je cesta, kterou navrhli exoterici: totiž určitou část esoterického vědění učinit populární. Vidíte také, jak jsme pracovali za pomoci toho, co možno najít v populárních spisech, takže člověk může zvolna vystupovat do duchovních světů.

Uprostřed 19. století nebyli lidé ještě tak daleko, aby se někdo odvážil na základě svých názorů něco takového připustit. V takových kruzích se ovšem nestává, aby docházelo ke hlasování. Je to také již symbolické, když řeknu následující, ale možno přece to říci: při prvním hlasování zvítězili esoterikové, a exoterici se museli podřídit. Nevzpírali se celku, poněvadž měli staré dobré příkazy sounáležitosti; teprve v novější době došlo se tak daleko, že se členové vylučují nebo že členové vystupují. Něco takového dříve neexistovalo. Poněvadž chápali, co má pospolu stát v bratrství, nemohli exoterici přirozeně učinit nic jiného, nežli se podřídit. Ale tížila je jejich zodpovědnost, zodpovědnost vůči celému lidstvu. Cítili se být strážci vývoje. To je tížilo, a tak došlo k tomu, že nezůstalo při prvním „hlasování“ - smím-li toho slova ještě jednou použít - a přikročilo se k tomu - opět použiji slovo vzaté z vnějšího světa, které je symbolické - co se nazývá kompromis, k jakémusi kompromisu. To znamená následující.

Exoterici si řekli, což uznali i esoterici: Je nutně zapotřebí, aby se všeobecné lidstvo dovědělo, že není v okolí pouze hmota, pouze hmotné zákony a nic duchovního. Aby se všeobecné lidstvo dovědělo, že právě tak, jako jsme obklopeni hmotou, jsme obklopeni i duchovnem, a že člověk není jenom tím, čím se nám jeví, když na něho pohlížíme ve hmotném smyslu, nýbrž že má v sobě ještě něco, co je duchovně-duševní povahy. Lidstvu se musí zachránit možnost něco takového vědět, to byl ten kompromis.

Ale vydat esoterní vědění, k tomu nebyli esoterikové 19. století ochotni. Esoterní vědění nemělo být vydáno. Proto musela se připustit jiná metoda, která ve světě vystoupila. Jak byla uskutečněna, to je složitá historie. Mluvil jsem o tom častěji, zvláště u příležitosti založení jednotlivých poboček jsem mluvil o věcech, které se tu staly. Řeklo se: Uveřejnit esoterické vědění nechceme, ale chceme teď počítat s materialismem doby. Do jisté míry byla to zkušeností odůvodněná zásada, ze které vycházeli zvláště esoterici. A když stále vidíme, jak v přítomné době je esoterní vědění namnoze přijímáno, pak můžeme mít pochopení a soucítění s těmi, kdo tehdy jakožto csotcrici řekli: Nechceme vědět o uveřejnění esoterického vědění. Musíme si jen ujasnit, že můžeme stále znovu a znovu pozorovat, že uveřejnění esoterického vědění se stává přímo pohromou, a jak ti, kc kterým se esoterické vědění dostane, sami hromadí obtíže a překážky proti jeho šíření. V posledních týdnech jsme často o tom mluvili - na takové obtíže a překážky, které se tu hromadí, se ještě příliš málo dbá. Musíme skutečně přijít k nejhorsím zkušenostem, když se jedná o to, uveřejnit esoterické vědění. Když máme nejlepší vůli také jednotlivci prokázat pomoc, již v najzákladnějších věcech vyplynou potíže. Neuvěříte vůbec, jak často se stále znovu stává, že jednotlivci je dána ta nebo ona rada, ale ta rada se mu nelíbí. Jestliže

vnější svět mluví o tom, že okultista, který působí tak, jako se působí zde, má velkou autoritu, tedy je to jenom mluvení. Dokud se dávají rady, které se líbí, tedy okultista většinou projde. Ale když se dají rady, které se nelíbí, tedy se nepřijmou. Lidé dokonce hrozí a říkají: Nedáš-li mně jinou radu, tak se v sobě nevy znám. Jde to až ke hrozbám a přitom se nejedná o nic jiného, než že jsme řekli to, co je pro onoho člověka dobré. Ale protože on chce mít něco jiného, řekne: Čekal jsem už dost dlouho, řekni mi teď, oč se jedná! Bylo mu to již dlouho říkáno, ale to se mu nelíbí. To vede pak stále dál a konečně k tomu, že kdo byl nejdříve přívrženec nejvíce věřící v autoritu, stává se nejrozhořčenějším nepřítelem. Právě naše doba nás učí, že nemůžeme prostě odsuzovat esoteriky, kteří se nechtěli pustit do popularizování esotemích pravd.

A tak uprostřed 19. století nedošlo k tomu. dát takovouto popularizaci, nýbrž chtělo se počítat s materialistickými sklony doby. Hleďte, je těžké vyslovit to, co je zde třeba říci. Mohu to pojmut do slov, která nebyla nikdy řečena, která jsou však pravdivá. Tehdy říkal esoterik: Co s tímto lidstvem? Mohl bych mu dlouho přednášet o vlastních naukách esoteriky - tu by se mi nanejvýš vysmáli. Nanejvýš dostanu několik lehkovrných žen, ale ty, kdo dbají na vědeckost, ty nezískám. Musí se počítat se sklony doby!

Následek toho byl, že se učinil pokus vyhledat metodu, kterou by se lidé mohli upozornit na duchovní svět. A to zcela tak, jako se materialisticky upozorňuje na něco takového jako na skutečnost, že u zločince zadní lalok hlavy nepřekrývá docela příslušnou část zločineckého mozku. Tak se stalo, že byl vědomě uveden na scénu mediumismus. Media byla jaksi jednateli těch, kdo touto cestou chtěli lidem umožnit přesvědčení o duchovním světě, protože jejich pomocí bylo možno vidět vnějšíma očima něco, co pocházelo z duchovního světa, protože projevovala něco, co se mohlo ukazovat na fyzické úrovni. Mediumismus byl prostředkem, aby se lidem ukázalo, že je duchovní svět. Exoterici a esoterici se shodli na tom, že budou podporovat mediumismus, aby se sklonu doby vyšlo vstříc. A bylo to tak správné, potřebujeme jen vzpomenout na jména jako Zöllner, Wallacc, du Prel, Crookes, Butlerow. Rochas, Oliver Lodge, Flammarion, Morselli, Schiaparelli, Ochorowicz. James a jiná - čím přišli k přesvědčení o duchovním světě? Tím, že dostali projevy z duchovního světa a snad je dostat museli. Ale všechno, co může být zatím učiněno duchovním světem a světem zasvěcenců, jsou zatím vlastně *pokusy* s lidským světem. Musí se stále zkoušet, k čemu je lidstvo již zralé. Byla tedy tato podpora medi- mismu, spiritismu jaksi pokusem, a obojí - exoterici i esoterici, kteří uzavřeli tento kompromis, mohli jen říci: Chceme vidět, co z toho vzejde. A co z toho vzešlo?

Největší část medií dávala zprávy o světě, ve kterém žijí mrtví. Čtete příslušnou literaturu. Co z toho vzešlo, to bylo pro ty, kdo byli zasvěceni, nejvyšší měrou zarmucující, vzešlo to nejhorší, čeho se mohlo docílit. Neboť hleďte, byly možné dvě věci: Jedna byla použít medií, media budou něco sdělovat, to. co budou sdělovat, mohou vztahovat jen na obyčejný okolní svět, který ve svých smyslových živlech má také přítomného ducha. Lidé očekávali, že media budou vynášet na denní světlo různé tajné přírodní zákony, živelné přírodní zákony. Nic jiného nemohlo zatím také přijít - z důvodů, který vyplývá z následujícího.

Víme, že se člověk skládá z těla fyzického, z těla éterného, z těla astrálního a z Já. Vlastní člověk je tedy od usnutí do procitnutí v Já a v astrálním těle. Ale tu je zároveň také ve světě, ve kterém jsou mrtví. Ale medium, které zde sedí, to není Já a astrální tělo. U media, které tu sedí. utlumuje se vědomí Já a také vědomí astrální, zato se hodně oživí tělo fyzické a étemé. Tím může potom vstoupit do styku s hypnotizérem nebo s inspirátorem. tedy s jiným člověkem. Já jiného člověka nebo také okolí může potom na medium působit. Mediu vlastně schází možnost vstoupit do říše mrtvých, protože zhaslo právě to, co je v dosahu mrtvých. Jenže media zklamala - ona podávala zprávy právě z té říše, ve které jsou mrtví. Bylo tedy vidět, že se tímto pokusem nedosáhlo ničeho, nežli že se rozšířil velký omyl. Mohli si tedy jednoho krásného dne říci, že šli cestou, která vedla lidi do omylu, neboť vedla do čistě luciferské nauky, jež byla spojena s čistě ahrimanským pozorováním. Rozšiřoval se tedy omyl ze kterého nemohlo zvejit nic dobrého.. To se postupně nahlédlo.

Tak vidíte, jak probíhal pokus počítat s materialistickými sklony doby a přece člověku umožnit vědomí, že je kolem nás duchovní svět. Cesta vedla nejprve k omylu, jak jsme viděli. Z toho však můžete poznat, jak je nutné jít skutečně druhou cestou.

Touto cestou: Začít s tím, nějakou část esotermího vědění učinit exotermím, a po této cestě jít i tehdy, když přináší obtíž za obtíží. Skutečnost, že provozujeme právě duchovní vědu, je jaksi uznáním nutnosti, aby se provedl princip exoteriku z poloviny 19. století. A ničím jiným není způsob a snaha duchovní vědy, kterou chceme provozovat, nežli provést určitým způsobem a poctivě tento princip. Ale ze všeho toho vidíte, že v materialismu máme co činit s něčím, o čem se nemůže jen něco vymýšlet, nýbrž čemu se musí rozumět vzhledem k nutnosti jeho vzestupu, zvláště jeho vrcholu nebo nejhlubšího bodu uprostřed 19. století. Včc začala ovšem již před delší dobou, již před třemi, čtyřmi, pěti stoletími. Tu vcházely ony duchovní sklony lidí stále více a více dolu do podvědomí, uprostřed 19. století bylo tedy v tomto dosaženo vrcholu. Ale to bylo také nutné, aby se mohly nerušeny okultními schopnostmi vytvářet čistě materialistické talenty lidí. Materialistický filosof jako Kant, materialistický filosof ze stanoviska idealistu 19. století (můžete o tom číst v mé knize „Záhady filosofie“) by nebyl nikdy možný, kdyby okultní schopnosti nebyly ustoupily zpět. Určité schopnosti vytvářejí se v člověku, když jiné schopnosti ustoupí zpět. Ale zatím co jeden druh schopností, talentu se vytváří jaksi navenek, jde druhý druh svou vnitřní cestou. Tato tři, čtyři, pět století, ta nebyla snad ztracena pro duchovní vývoj lidstva. Pod prahem vědomí vyvinulo se duchovno dále, a když lidé promyslí to, co jsem naznačil, když jsem mluvil o brožuře pana von Wrangela¹ o tom, co on nazval snivým, budete moci vyzvednout okultní schopnosti, čekající jen na svůj rozvoj.

To jsou věci, které jsem musel říci úvodem, abych zítra mohl přejít k otázce, jaké vyhlídky vyplývají vzhledem k poměru mezi živými a mrtvými, jestliže dbáme toho, jak na jedné straně přece jen zjednala jasno falešná cesta, která vzešla z kompromisu exoteriku a esoterikú. Právě abychom souvislost podstaty tohoto kompromisu poznali, musíme zahájit pozorování zrození a smrti a ukázat potom souvislost s materialistickými metodami.